

„Dialogika dobra –integrujący wymiar nadziei w aksjologii Józefa Tischnera”

Filozofia księdza Józefa Tischnera koncentrowała się wokół spraw zwykłego człowieka, choć ujmowanego jako istota niepowtarzalna. Człowiek staje się takim jakim jest dzięki uczestnictwu w misterium epifanii twarzy, którą to koncepcję Tischner zawdzięcza Emanuelowi Lévinasowi. Inspiracja taka zyskuje u człowieka formę *śladu Boga*¹, śladu transcendencji, nieskończoności, czegoś, co przekracza ludzkie możliwości pojmowania, czyli nadaje zupełnie nowego wymiaru ludzkiej egzystencji. Tischner bardzo trafnie zinterpretował sens myśli francuskiego filozofa, gdyż jako kapłan zawierzył swoje życie nie tylko Bogu, ale także drugiemu człowiekowi.

Podjęty w rozprawie temat dla znawców twórczości autora *Filozofii dramatu*, może nie wydać się odkrywczym. Wszak większość z poruszanych przez Tischnera zagadnień: nadzieja, wolność, dobro, prawda, zło, dialog, kuszenie, błądzenie, spotkanie, dramat i innych, były już wcześniej analizowane i omawiane przez wielu z jego komentatorów. Cała tischnerowska spuścizna obfituje w wielość wątków i przemyśleń, które warte są nie mniejszej uwagi. Jednakże kwestia nadziei wydała mi się nadrzędna wobec pozostałych, a ku tej myśli skłoniło mnie tylko jedno zdanie myśliciela z Łopusznej głoszące, iż „Człowiek, aby żyć, potrzebuje jakiejś nadziei”². Stwierdzenie to uderza i jednocześnie pokazuje, jaki człowiek sam w sobie jest słaby, na tyle słaby, że potrzebuje czegoś, co mu pomoże przełamać ową słabość i co mu pozwoli przetrwać. Ludzka słabość pogłębia się wraz z brakiem nadziei, w tej perspektywie życie jest po prostu życiem nadzieją. Dramat stawiający człowieka pomiędzy dobrem i złem, odbywa się w przestrzeni wolnego wyboru, wolności, decydowania, który jest w tym samym czasie miejscem narodzin nadziei. Można powiedzieć, że wraz z człowiekiem, na świat przychodzi nadzieja. Nadzieja jest tam, gdzie człowiek. Mówiąc jeszcze inaczej, bez nadziei nie byłoby życia ale i bez życia nie byłoby nadziei.

Nadzieja dla większości interpretatorów Tischnera jest jedynie elementem tła, na jakim dokonuje się analizy innych zagadnień. W przedstawionej przeze mnie interpretacji jest ona centralną kategorią jego filozofii. Podjęte przeze mnie badania nad tischnerowskim rozumieniem pojęcia nadziei miały na celu odkrycie jej rzeczywistego wpływu na życie człowieka, a tym samym ukazanie jej fundamentalny i egzystencjalny sens.

¹ J. Tischner, *Filozofia dramatu*, Znak, Kraków 2006, s. 39.

² J. Tischner, *Polski kształt dialogu*, Znak, Kraków 2002, s. 110.

Analiza tischnerowskiego sposobu rozumienia nadziei prowadzi do szeregu kwestii, wymagających wyjaśnienia i przybliżenia. Każdy rozdział, jak i zawierające się w nim podrozdziały zawierają treści przybliżające realizację celu wpływającego z tematu poruszanego w rozprawie. Punktem wyjścia jest rozdział pierwszy prezentujący postać Józefa Tischnera, jego dorobek naukowy i posługę kapłańską, jest zarazem wejściem w dialog z nim samym, z jego poglądami, czy sposobem życia. Kolejny rozdział przedstawia ogólny zarys antropologii filozoficznej Tischnera, a zwłaszcza jego ujęcie człowieka jako istoty dialogicznej. Kwestia ta jest podstawą dla kolejnego rozdziału, w którym omówiłam istotę tischnerowskiej aksjologii. Ostatnie dwa rozdziały poświęcone zostały problematyce nadziei i jej usytuowaniu w filozofii Tischnera. Przedstawiłam w nich własną interpretację myśli elpidologicznej krakowskiego filozofa. Kluczowy problem nadziei wymaga nowego podejścia do interpretacji myślenia filozofa, a tym samym wejścia w aksjologiczne i agatologiczne horyzonty jego poszukiwań. Odpowiedzi poszukuje się w kilku przestrzeniach:

- w postawie Tischnera – Kapłana i Tischnera – filozofa, które to stają się fundamentem dla refleksji o nadziei;
- w analizie relacji człowieka ze światem i świata z człowiekiem, podążając za pytaniem, jakie znaczenie dla nadziei ma horyzont tejże relacji;
- w sferze ontologicznej, gdzie podjęta jest próba ukazania sposobu istnienia wartości, jak i odsłaniania oraz tworzenia wartości przez człowieka;
- poprzez koncentrację na relacji człowiek – człowiek, w której obecność nadziei jest czynnikiem wpływającym na ewolucję wartości, a z nią na rewolucję wartości;
- aż po próbę udowodnienia, że nadzieja jest jedynym i niezbywalnym horyzontem, w którym dobro może być realizowane.

Przeprowadzone analizy wykazały, iż nadzieja jest niezbędnym czynnikiem dla aksjologiczno – agatologicznego rozwoju człowieka, zaś sama agatologia wymaga uzupełnienia o horyzont elpidologiczny (nadziejowy), który umożliwia i z którego wyrasta ludzkie podążanie za dobrem.

Obecność dialogiki nadziei jest zawsze obecnością pomiędzy dobrem i złem, a więc w horyzoncie dramatycznym, w którym to człowiek obcuje z dobrem i złem obcuje również z nadzieją. Nadzieja współistnieje z człowiekiem, i w rzeczywistości istnieje ze względu na niego. Nadzieja jest fundamentem dla wszelkich ludzkich relacji, z relacją z dobrem na czele. Bez nadziei dobro nie byłoby człowiekowi ani potrzebne, ani przez niego pożądane. Każdy owoc jest wszak owocem pierwotnej nadziei.

Sposobem istnienia człowieka na świecie jest dialog. Jak dotąd każda część pracy traktowała o różnych relacjach, w jakie człowiek wchodzi. Wszystkie te relacje mają swój konkretny cel, którym w myśli krakowskiego filozofa było Dobro.

Człowiek wchodzi z dobrem w relację dialogiczną. Dobro rodzi nowego człowieka, a czyni to na mocy dialogu z Nieskończonym, z transcendencją. Dobro do bycia dobrem, musi być dobre. Dialogika dobra Tischnera zawiera w sobie dialogikę nadziei. Nadzieja jest niezbywalnym elementem relacji człowieka z dobrem. Człowiek będąc dobrem, odrzuca dobro, aby ponownie do niego wrócić. Ubogaconym. Prawdziwym przeto sensem filozofii dramatu jest właśnie owo ubogacenie, umożliwiające powrót do absolutu i zjednoczenie człowieka z dobrem. Jednocześnie dialogika dobra oczekuje od człowieka przyjęcia postawy służebnej, uniżenia siebie przed drugim, dla jego oraz własnego dobra. Analizy agatologicznej sfery filozofii dramatu prowadzą do sformułowania tezy o istnieniu zmysłu elidologicznego a wraz z nim horyzontu elpidologicznego, który wprowadza na drogę dialogu aksjologicznego, i w którym dobro jest realizowane. Z analiz wyrosła także innowacyjna idea dialogiki spotkania, która przedstawia się jako dialogika poziomowa, oddolna, zmierzająca od dialogu elpidologicznego (nadzieja na własne ocalenie), poprzez dialog aksjologiczny (bycie – dla – innego), oraz dialog agatologiczny (bycie – zamiast – innego) aż do Dobra Absolutnego pojętego jako zwycięstwo nadziei.

Dialogika of good – the integrating dimension of hope in Józef Tischner’s axiology.

Józef Tischner’s philosophy has inspired many polish philosophers since years. His reflection has been concentrated round life matter of an ordinary man. A man became unique by the participation in a mystery of a face epiphany, which conception Tischner has token from Emanuel Lévinas. That inspiration achieves a form of God’s trawl, the trawl of a transcendence, infinity, something that is beyond human abilities and understanding, what means that it gives a new quality of a n existence. Tischner could accurately interpret the sense of a French philosopher’s thoughts, because as a priest he has entrusted his life to God and also to the other man.

The subject which is brought up in a dissertation can be nothing new form many commentators of Tischner’s work. Most problems raised by Tischner like: hope, freedom, good, truth, evil, dialogue, temptation, wandering, meeting, drama and other, were analyzed and described before. The whole Tischner’s inheritance abundant in many subjects and considerations which are worth of attention. However in my opinion the hope problem is superior to the other issues and I was induced to that opinion by only one Tischner’s sentence “A man needs any hope for life”³. That statement strikes and at the same time shows how weak is a man in himself, he’s weak enough to need something what can help him to broke

³ J. Tischner, *Filozofia dramatu*, Znak, Kraków 2006, s. 39.

this weakness and what will help him to survive. The human weakness deepens with a lack of hope, in that perspective the life is hope living. The drama which places a man between good and evil, takes a place in a space of a free choice, freedom, deciding. This space is at the same time a place of hope birth. One can say that with a man a hope came into the world. The hope is where the man is. In other words there will be no life without hope and vice versa.

The hope for most of Tischner's commentators is only a background for analyzing the other issues from his philosophy. In my own interpretation, which I present on that work, the hope is a central category of Tischner's philosophy. Researches which I have taken up to interpret the Tischner's hope meaning, in a fact helped to discover the real influence to human life, also I've found and to showed its basic and existential sense.

Analyzing the Tischner's way of hope understanding leads to many issues which require to be explained. Every chapter and its parts includes contents which getting closer the realizing of a work aim which follows from the work title. A starting point it is a first chapter where the person of Józef Tischner is presenting and also his scientific achievements and priestly service. This chapter is at the same time a specific dialogue with Tischner, his views and a life style. Next chapter presents a broad outline of Tischner's philosophical anthropology, particularly his idea of a dialogical man nature. That issue is a base to third chapter where I've described the Tischner's axiology essence. The last two chapters are dedicated to hope issue and its situated in Tischner's philosophy. I've presented there my own interpretation of elpidological thought of the Cracovian philosopher. The key hope problem needs a new approach to interpretation the philosopher's thinking, what means to come into axiological and aghatological horizons of his researching. The answers are searched in a few spaces:

- In Tischner's attitude of a priest and philosopher – what became a foundation to the hope reflections
- In analyses of relation between a man and the world, and between world and a man, follow to question what is the meaning of that relation for hope.
- In ontological sphere, where I try to show the way of values being, and both showing and creating the values
- By concentrating on a relation man – man, where the hope presence is a factor affecting to the values evolution and revolution
- Until trying to prove , that hope it's the only one and non – transferable horizon, where the good can be realized.

All analyses has showed that a hope is a necessary factor for human axiological and agathological development. The agathology needs to be complete in an elpidological horizon (hope horizon) which enables and where the human following the good grows up from.

The presence of a hope dialogika is always a presence between good and evil, as so in dramatic horizon, where a man is relating with good and evil relates also with a hope. the hope coexists with a man and for his sake. The hope is a fundament for all human relations and with relation to good at the head. Without hope the good neither won't be necessary for a man nor wanted by him. Every fruit is a fruit of a primary hope.

Dialogue it's a human way of being in the world. Every part of a work concern the different ways of a human relations so far. Those all relations have got their own specific aim which is a Good in Tischner's opinion.

A man goes into relations with good. The good breeds a new man and do it under a dialogue with Infinity, with the transcendence. The good to be good must be good. The good to be a drama has to be good. The Tischner's dialogika of good includes the hope dialogue. The hope is a necessary component of a relation between a man and a hope. A man being a good, rejects the good, and he do this to back to the good again. Enriched. The real sense of philosophy of drama is in that enriching, what enables the return to the absolute and enables the unity of good and a man. At the same time the dialogika of good expects that a man will take an attitude of serve, self –humility to other man for his and own good. Analysis of agathological sphere of a philosophy of drama leads to formulate the thesis about the elpidological sense existing, and at the same time the existing of an elpidological horizon, which introduces to axiological dialogue that the good is realized. From those analysis has grown the innovative idea of elpidological dialogue of meeting, which presents itself as the levels dialogika, grass roots, aimed from the elpidological dialogue (the hope for self-rescue), by axiological dialogue (being-for-other) and agathological dialogue (being-instead-other) until the Absolute Good understood as a hope victory.